

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ PARKU „JUVENIA” W LATACH 1911–1939

Powstanie i działalność Parku „Juvenia” w Krakowie jest ściśle związana z historią Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej. Początki tej organizacji sięgają 1897 r., gdy O. Błażej Szydłowski (z zakonu jezuitów) założył w Krakowie stowarzyszenie „Opieka św. Stanisława Kostki nad Młodzieżą Terminatorską”¹. Celem organizacji było pogłębienie życia religijnego u młodych uczniów rzemieślniczych, wypełnienie im wolnego czasu oraz pomoc materialna dla nich. „Opieka” istniała do 1906 r. i kierowali nią jako opiekunowie przeważnie klerycy jezuicy, m.in. Apoloniusz Krupa i Jan Hassman, pod kierunkiem o. Stefana Bratkowskiego². W 1906 r. kierownictwo stowarzyszenia przejął o. Mieczysław Kuznowicz (jeszcze jako kleryk) i przekształcił „Opiekę”, działającą charytatywnie i dorywczo, w organizację prawną. Na podstawie przedłożonych dokumentów przez organizację, 15 listopada 1906 r. Namiestnictwo we Lwowie zatwierdziło statut Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej w Krakowie i tym samym „Opieka” przestała istnieć³.

W miarę rozwoju Związku Młodzieży Rzemieślniczej i Rękodzielniczej rozbudowywała się jego wewnętrzna struktura organizacyjna. Na czele stowarzyszenia stał prezes, który miał do pomocy Radę Naczelną. Rada ta składała się z wybitnych obywateli miasta Krakowa. Doroczne Walne Zgromadzenie członków i Zarząd Główny był odpowiedzialny za rozwój Związku. Cała działalność organizacji podzielona została na pięć wydziałów: wychowania religijnego, oświaty i kultury, socjalno-społeczny, wychowania fizycznego i finansowo-gospodarczy. W skład Wydziału IV (wychowania fizycznego) wchodziły działy:

- 1) porada lekarska,
- 2) infirmeria (pokoje dla chorych),
- 3) kursy o zdrowiu i higienie,
- 4) kursy wychowania fizycznego,

¹ „Czas Krakowski” nr 207 z dnia 11 listopada 1897 r.

² *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996.

³ *Ibidem*.

- 5) park „Juvenia”,
- 6) sekcja turystyczna⁴.

Park „Juvenia” był więc działem Związku Młodzieży Rzemieślniczej i Rękodzielniczej i służył przede wszystkim młodzieży terminatorskiej. Genezę utworzenia parku na Błoniach Krakowskich należy upatrywać w osobistym doświadczeniu ks. Mieczysława Kuznowicza, działalności Henryka Jordana w Krakowie oraz w aktywności sportowej młodzieży terminatorskiej.

Ks. Mieczysław Kuznowicz urodził się w dniu 15 stycznia 1874 r. w Licheniu. Był wychowankiem gimnazjum jezuickiego w Chyrowie. Był to bardzo nowoczesny zakład oparty na wzorach niemieckich, francuskich i angielskich. Zarówno okazały budynek konwiktów, bogate wyposażenie bibliotek, muzeum przyrodnicze, sala rysunkowa, pracownia fizyczna i chemiczna, sala gimnastyczna i liczne obiekty sportowe (4 korty, 8 boisk sportowych wyposażonych do licznych dyscyplin sportowych i zabaw), jak również wysoki poziom nauczania służyły wszechstronnemu przygotowaniu chłopców do studiów i dalszej pracy we wszystkich dziedzinach życia⁵. Wychowankowie mieli codziennie przeznaczony czas na rekreację w wymiarze 2,5 godziny. We wtorki i czwartki odbywały się wycieczki piesze. System ten niewątpliwie wpłynął na pogląd ks. Mieczysława Kuznowicza dotyczący wartości ćwiczeń fizycznych. Ks. Kuznowicz zachęcał więc terminatorów, a czasem wręcz nakażywał udział w ćwiczeniach fizycznych i starał się przy tym, aby zawsze były one dla chłopców przyjemnością. „Miej zamiłowanie i chętnie bierz udział w gimnastyce, zwłaszcza wyrabiającej siły mięśni i zgrabność ruchów”⁶. Sport uważał za coś bardzo szlachetnego, co służy rozwojowi całego człowieka. Natomiast sport, który rozwijał siły fizyczne, lecz obniżał moralność i szlachetność zawodnika, uważał za parodię sportu. Pisał więc do swoich podopiecznych: „Pamiętaj zawsze, do czego ma sport służyć: do zdrowia, do wyrobienia sił fizycznych, a także do uszlachetnienia. Sport, który tylko siły fizyczne wyrabia a szlachetność i moralność obniża, jest zgubnym wrogiem młodości, parodią sportu”. Dbał, by każdy młodzieniec potrafił pływać: „Staraj się też nauczyć dobrze pływać”⁷.

Henryk Jordan od początku swojej działalności społecznej otaczał opieką młodzież rzemieślniczą⁸. W założonym przez siebie parku w 1889 r. (zwanym

⁴ M. Kuznowicz, *Związek Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej*. Folder, Kraków 1926, s. 5–6.

⁵ J. Niemiec, *Zakład naukowo-wychowawczy ojców jezuitów w Chyrowie 1886–1939*, Rzeszów–Kraków 1998.

⁶ M. Kuznowicz, *Zasady kulturalnych form towarzyskich*, Kraków 1918, s. 20.

⁷ Ibidem, s. 25.

⁸ „*Sprawy miejskie*”. List Henryka Jordana do redakcji „Czasu” na temat opieki nad terminatorami, Archiwum Prowincji Małopolskiej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie (w skrócie AP), sygn. 2300, s. 277–278.

dzisiaj Parkiem „Jordana”) w dni wolne od pracy mogli młodzi terminatorzy uczestniczyć w grach i zabawach. Również dla nich fundował nagrody i książeczki oszczędnościowe za wzorowe zachowanie i pilne uczestniczenie w zajęciach w tej placówce wychowawczej⁹. Młodzież rzemieślnicza bardzo chętnie uczestniczyła w tych zajęciach, choć często była narażona na złośliwe uwagi ze strony wykształconych gimnazjalistów. Dlatego koncepcja Parku Jordana z boiskami i urządzeniami gimnastycznymi z pewnością była inspiracją dla przyszłego parku rzemieślników – Parku „Juvenia” jako placówki przeznaczonej głównie dla młodzieży terminatorzkiej. Na takim obiekcie młodzież ta mogła czuć się swobodnie i pełnić rolę gospodarza.

Już od pierwszych spotkań organizowanych dla młodzieży rzemieślniczej przez ks. Mieczysława Kuznowicza tworzyły się grupy, które uprawiały różne dyscypliny sportu. Młodzież podzielona była na „plutony”, które ćwiczyły między innymi lekkoatletykę, gimnastykę, a później grę w piłkę nożną. Miejszem pierwszych spotkań księdza ze swoimi podopiecznymi była sala gimnastyczna szkoły im. Cesarza Franciszka Józefa przy ul. Zielonej. Ze sprawozdań Związku Młodzieży Rzemieślniczej i Rękodzielniczej dowiadujemy się, że największą popularnością wśród młodzieży cieszyła się piłka nożna. Już w 1907 r. założono klub futbolistów składający się z trzech drużyn: „Różowych”, „Niebieskich” i „Żółtych”. 30 czerwca 1907 r. klub futbolowy otrzymał zaproszenie od klubu sportowego „Wisła” na rozegranie zawodów. Natomiast 25 sierpnia, tego samego roku, drużyna „Niebieskich” rozgrywała mecz z klubem „Czarnych” (zwanym także Jordanem). A drużyna futbolowa „Różowych” 3 października grała mecz wyjazdowy w Wieliczce na zaproszenie tamtejszych studentów¹⁰. W 1908 r. drużyna „Różowych” przyjęła nazwę „Polonia” a inna drużyna nazwę „Lithuania”. Te zespoły grały najlepiej i często brały udział w zawodach i publicznych festynach. Oprócz tych drużyn w związku istniały jeszcze 4 inne, które nie rozwijają się tak jak „Polonia” i „Lithuania”. W tym samym roku klub futbolistów otrzymał od Włodzimierzy Szolańskiej 6 kompletów strojów piłkarskich w następujących barwach: różowych (dla „Polonii”), niebiesko-czerwonych (dla „Lithuanii”), różowo-białych, niebiesko-białych, błękitnych z krzyżami i czerwonych dla pozostałych drużyn¹¹. Drużyny te w 1908 r. otrzymały do wyłącznej dyspozycji szatnię w Parku „Jordana”, co było niezwykle wyróżnieniem. Najlepsza

⁹ Por. B. Łuczyńska, *Fenomen Henryka Jordana naukowca lekarza społecznika, propagatora prawa dziecka do ruchu i rekreacji*, Kraków 2002; Z. Kos, *Miejski Park im. dra. Henryka Jordana w Krakowie*, Kraków 2006; J. Torowska, *Park im. dr Henryka Jordana w Krakowie*, Kraków 2006; *Henryk Jordan – humanistyczne wyzwanie naszych czasów*. Materiały pokonferencyjne. Studia i Monografie AWF Kraków. Red. Marian Bukowiec, Kraków 2007.

¹⁰ T. Dalewski, *Rodowód KS „Juvenia”*, AP sygn. 2142, s. 171.

¹¹ Sprawozdanie klubu futbolistów z 1908 r., AP sygn. 2144, s. 31.

w tym czasie drużyna „Polonii” posiadała już wtedy własne buty futbolowe. W 1909 r. najbardziej rozwijał się dalej klub „Polonia”, który w całym sezonie odbył 40 treningów i 10 meczy piłkarskich (między innymi z „Wisłą”, „Wisłą III” i „Cracovią”). Drużyna ta otrzymała tak jak w poprzednim roku od Włodzimierzy Szolańskiej nowe stroje z wyszytym monogramem K.P. Również drużyna „Lithuanii” prowadziła nadal systematyczne zajęcia sportowe. Oprócz drużyn futbolistów powstawały tzw. drużyny parkowe, które ćwiczyły w Parku „Jordana”. Dużą zasługą w tym była dyrektora parku Zygmunta Wyrobka, który bardzo wspierał po śmierci Henryka Jordana młodzież terminatorską. Rok 1910 przyniósł dalszy rozwój klubu futbolistów i pojawiła się nowa drużyna piłkarska „Klubu młodszych”. Drużyna „Polonii” otrzymała w tym roku nowe buty futbolowe. Zostały zamówione również u majstra krawieckiego Kurdziela 33 pary spodni futbolowych. Wartość 1 pary spodni wynosiła 3 korony, członkowie klubu mogli je wypożyczyć za 1 koronę na cały sezon. Wszystkich treningów piłkarskich w 1910 r. było 76, a rozegranych meczy było 18 (między innymi z „Krakusem”, „rezerwą drukarzy”, „Grunwaldem”, „Wawelem”). W tym samym roku w Parku Jordana zostały udostępnione 2 boiska do treningów wyłącznie dla drużyn Związku. Następny rok przyniósł redukcję istniejących 3 drużyn piłkarskich do 1 drużyny z drużyną rezerwową, która nazywała się „Lithuania” i „Lithuania rez.”. Spowodowane było to trudnościami finansowymi i organizacyjnymi klubu. Udało się jednak zakupić nowe koszulki koloru biało-fioletowego oraz pończochy (getry piłkarskie). Kłopoty sprzętowe spowodowane były kradzieżą w szatni w Parku Jordana. Mecze piłkarskie rozgrywano z prawie wszystkimi istniejącymi drużynami krakowskimi (między innymi „Wawelem”, „Krakusem”, „Rezerwą”, „R.K.S.”, „Polonią”, „Polonią rez.”, „Pogonią”, „Krowodrzą”).

Oprócz piłki nożnej działał przy Związku od 1908 r. klub gimnastyczny. Liczył na początku swej działalności 15 członków i z powodów braku instruktora nie rozwijał się dobrze. Dopiero kiedy naukę gimnastyki objął w klubie Stanisław Siczek, stało się to możliwe. Ćwiczenia w 1910 r. w sezonie letnim odbywały się w Parku Jordana w zimowym – w sali zebrzań Związku i było ich łącznie 30¹². W tym samym roku zostały również zakupione stroje gimnastyczne składające się z koszulek, spodni, pasków i butów, które każdy członek klubu spłacał ratami.

Wraz z rozwojem działalności Związku rozrastała się również inna żywiołowa działalność sportowa: popisy gimnastyczne, zabawy sportowe, festyny i wycieczki krajoznawcze. Ta szeroka działalność wymagała obiektów sportowych na miarę istniejącego już Parku założonego przez Henryka

¹² Sprawozdanie klubu gimnastycznego za 1910 r., AP sygn. 2144, s. 37.

Jordana. Przez 5 lat kiełkował pomysł, aby stworzyć własne boisko do ćwiczeń i gier ruchowych. W wyniku starań ks. Kuznowicza oraz dzięki życzliwości prezydenta miasta Juliusza Leo i Zarządu Miasta Krakowa, w 1911 r. Związek otrzymał teren 8 000 metrów kwadratowych na Błoniach Krakowskich w wieczystą dzierżawę, na miejscu którego powstał Park Sportowy „Juvenia” na wzór Parku Jordana. W tym samym roku stanął drewniany pawilon do ćwiczeń z dziewięcioma szatniami (koszt budowy pawilonu wyniósł 10 000 koron), a plac został ogrodzony drucianą siatką. Uroczyste otwarcie nowego obiektu z udziałem władz wojewódzkich i miejskich, przedstawicieli rzemiosła krakowskiego, władz Izby Rzemieślniczej oraz mieszkańców miasta Krakowa odbyło się 25 czerwca tego samego 1911 r. Po przemówieniach i występach chóru oraz orkiestry odbyły się popisy gimnastyczne, zawody lekkoatletyczne i rozgrywki piłkarskie¹³. Od tego czasu park stał się nie tylko terenem działalności sportowej wśród młodzieży rzemieślniczej, ale również miejscem wypoczynku rodzin rzemieślniczych.

W 1911 r. trzy kluby futbolowe istniejące przy Związku zredukowano do dwóch: klub sportowy „Lithuania” i „Lithuanie rez.”. Generalnym kapitanem klubu sportowego został Dyga, kapitanem gry Sieprawski, a sekretarzem klubu i skarbnikiem Tadeusz Dalewski¹⁴. Drużyny otrzymały nowe koszulki o barwach biało-fioletowych i w tym samym kolorze pończochy piłkarskie. Mecze w tym czasie rozgrywano prawie z wszystkimi krakowskimi klubami, takimi między innymi jak: „Wawel”, „Krakus”, „Rezerwa”, „RKS”, „Polonia”, „Pogoń” i „Krowodrza”¹⁵.

Na początku 1911 r. klub gimnastyczny liczył około 20 gimnastyków. W tym czasie ćwiczenia gimnastyczne odbywały się w sezonie letnim początkowo w Parku „Jordana”, a później po otwarciu własnego obiektu – na terenie Parku „Juvenia”. Wszystkich ćwiczeń w sezonie letnim było 23, a w sezonie zimowym 26, razem 49¹⁶.

Dalszy rozwój grup sportowych, które ćwiczyły w Parku „Juvenia” spowodował konieczność ujęcia ich w ramy prawne. W tym celu w 1912 r. przy Związku powstało Towarzystwo Sportowe im. dr. H. Jordana i objęło zarząd nad Parkiem Sportowym „Juvenia” oraz wszystkimi klubami i drużynami sportowymi działającymi przy Związku¹⁷. Prezesem Towarzystwa został Tadeusz Dalewski. W tym samym roku przystąpiono do dalszego urządzania

¹³ Sprawozdanie klubu footballistów z 1911 r., AP sygn. 2144, s. 33.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, s. 34.

¹⁶ Sprawozdanie klubu gimnastycznego z 1911 r., AP sygn. 2144, s. 37.

¹⁷ Ks. *Mieczysław Kuznowicz i jego dzieło*, opr. red. A. Migąła, Kraków 1980, s. 127–128.

parku, obsadzono go drzewami i krzewami. Wybudowano boisko do piłki nożnej, dwa korty tenisowe, bieżnię, kręgielnię, zainstalowano krążniki, huśtawki, zaopatrzone w urządzenia i sprzęt sportowy¹⁸.

Opracowany regulamin określał wyraźnie cel parku, strukturę władz zarządzających placówką i sposób korzystania z niej. Według niego: „Celem Parku jest umożliwienie Członkom Związku, w chwilach wolnych od pracy, w okresie letnim, przebywania na świeżym powietrzu, oddawania się godziwym rozrywkom, zdrowym grą, zabawą ruchowym i towarzyskim. Park jest miejscem gdzie młodzież ma rozwinąć swoje siły, fizyczne, duchowe w myśl hasła »W zdrowym ciele – zdrowy duch«”¹⁹. Cele te miały być realizowane przez udostępnianie członkom Związku urządzeń i przyrzędów w Parku, zorganizowanie dla nich i prowadzenie odpowiednich klubów sportowych i towarzyskich. Zapewnienie im również odpowiednio przygotowanej kadry instruktorów i przodowników do różnego rodzaju gier i zabaw. Władzę w Parku sprawował kierownik Wydziału IV wychowania fizycznego Związku oraz powołani kierownicy parku:

- kierownik administracyjny,
- kierownik klubów, gier, zabaw i ćwiczeń ruchowych i sportów,
- kierownik klubów towarzyskich.

Kierownik Wydziału IV sprawował bezpośredni nadzór nad działalnością Parku. Kierownik administracyjny prowadził administrację Parku. Był odpowiedzialny za porządek i estetykę Parku, stan ubrań sportowych oraz wszystkich urządzeń parkowych i sprzętu sportowego. Kierownik ćwiczeń prowadził zabawy i gry ruchowe oraz zajęcia sportowe. Miał do pomocy odpowiednich instruktorów i przewodników. Kierownik klubów towarzyskich prowadził zabawy i gry pokojowe dla gości i członków niebiorących udziału w grach i ćwiczeniach sportowych²⁰.

Dochody Parku stanowiły: subwencje z kasy centralnej Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej, subwencje wojewódzkie, darowizny, środki z wynajmu parku oraz inne źródła dozwolone przez zarząd związku (np zbiórki publiczne pieniędzy).

Do korzystania z Parku i jego urządzeń mieli prawo przede wszystkim członkowie Związku. Inne osoby mogły brać udział w ćwiczeniach za zgodą kierownika administracyjnego i uiszczeniu odpowiedniej odpłaty. Mogło się to odbywać tylko poza wyznaczonymi dniami i godzinami przeznaczonymi na ćwiczenia członków Związku. W niedzielę i święta Park był udostępniany tylko dla Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej i ich rodzin.

¹⁸ Ks. Mieczysław Kuznowicz i jego dzieło, op. cit., s. 127.

¹⁹ Regulamin Parku Juwenia Związku Młodzieży Przemysłowej i Rękodzielniczej, AP sygn. 2235, s. 907 pkt I.

²⁰ Ibidem, pkt III i IV.

Wstęp do Parku dozwolony był między godziną szóstą rano a dziewiątą wieczorem. Korzystanie w innych godzinach było możliwe po uzgodnieniu z kierownikiem administracyjnym. Każdy wstępujący do Parku musiał się odpowiednio zachowywać. Nie wolno było niszczyć zieleni i urządzeń parkowych. Wypożyczony sprzęt sportowy i ubranie sportowe musiało być szanowane. W razie uszkodzenia należało je odkupić lub wpłacić odpowiednie odszkodowanie dla kierownika administracyjnego²¹. Gry i zabawy w Parku odbywały się według ściśle opracowanego programu. Zmiany ćwiczeń sygnalizowane były dzwonkiem. Młodzież ćwiczyła w jednolitych strojach pod przewodnictwem instruktora. Zabawy w Parku prowadzili chętni przodownicy z Parku „Jordana”. W 1913 r. instruktorem gier i zabaw był Andrzej Stępniewski²². Zadaniem jego było dawać instrukcje gier i zabaw młodzieży, jak również dopilnowanie wśród nich ładu i porządku podczas zabawy. Jako mieszkaniec pawilonu parkowego zwracał również uwagę na bezpieczeństwo Parku w czasie gdy ćwiczenia nie były prowadzone. Niebezpieczeństwo dewastacji nowo oddanej placówki było ze strony pasącej bydło na Błoniach młodzieży, która niszczyła wszystko czyniąc wiele szkody na tym terenie. Kierownikiem administracyjnym parku w 1913 r. był Jan Rożek. Na wyposażeniu parku było już wtedy 50 różnobarwnych strojów sportowych, wypożyczanych dla terminatorów za 10 halerzy, w których odbywały się ćwiczenia. Szefem boisk tenisowych był Błażej Malicki²³.

W Parku był zatrudniony gospodarz, który był odpowiedzialny za prace ziemne, budowlane oraz porządkowe. Przechowywał i wydawał przybory i przyrządy gimnastyczne oraz ubrania sportowe. Podlegał mu bezpośrednio ogrodnik, który dbał o zieleń na terenie Parku, narzędzia ogrodnicze i do porządku oraz wszystkie klucze. Ogrodnik kontrolował również wejście na „Juwenię” w dni powszednie i prowadził sprzedaż biletów. Na terenie parku działał bufet, w którym wydawane były podwieczorki dla ćwiczących²⁴.

W 1912 r. drużyna futbolowa stała na wysokim poziomie zarówno pod względem wyszkolenia piłkarskiego, jak i pod względem organizacyjnym. Niestety działacze związku w sprawozdaniu za rok 1912 zwrócili uwagę na brak postępu ćwiczących w rozwoju moralnym. Dlatego też na jednym z posiedzeń Wydziału Głównego przeszła, większością głosów, uchwała całkowitego rozwiązania drużyny futbolowej. Piłka nożna pozostała na liście gier związkowych w Parku „Juwenia” jako zabawa, ale nie jako zorganizowany klub²⁵. Taki stan utrzymał się do I wojny światowej.

²¹ Ibidem, pkt VIII.

²² Sprawozdanie klubu sportowego z 1913 r., AP sygn. 2144, s. 36.

²³ Ibidem.

²⁴ Dokument. Zarząd Parku „Juwenia”, AP sygn. 2235, s. 913–915.

²⁵ Sprawozdanie klubu footballistów z 1912 r., AP sygn. 2144, s. 35.

Od 1912 r. na terenie Parku „Juwenia” ćwiczyły drużyny skautowe, które cieszyły się ogromnym powodzeniem. Liczba członków sięgała 50 osób²⁶.

W tym okresie klub gimnastyczny prowadził pracę szkoleniową wśród członków sekcji. Celem było nauczenie ich odpowiednich ćwiczeń gimnastycznych i wykształcenie ich na kierowników i przodowników prowadzących zajęcia dla wszystkich członków Związku. Nowym nauczycielem gimnastyki został Szewczykowski. Wszystkich ćwiczeń gimnastycznych w 1912 r. było 36, z czego 16 prowadzono w Parku „Juwenia”, a 20 w sali Związkowej. Oprócz ćwiczeń klubu gimnastycznego odbywała się w każdą niedzielę godzinna gimnastyka dla wszystkich członków Związku, którą prowadzili członkowie sekcji²⁷. Z początkiem 1913 r. klub gimnastyczny zaczął się prężnie rozwijać, tak że musiano dokupić stroje gimnastyczne, których używano podczas pokazów. Wyjazd jednak Szewczykowskiego spowodował, że klub zaczął podupadać i w końcu zaprzestano organizacji ćwiczeń gimnastycznych. Wszystkich spotkań odbyło się w tym roku tylko 28²⁸.

Pierwsza wojna światowa przerwała na jakiś czas działalność Towarzystwa Sportowego im. dr. H. Jordana. Nie ustało jednak życie Związku i nie zamarło całkowicie życie sportowe. W Parku „Juwenia” nadal odbywały się zajęcia. Systematyczna działalność sportowa została wznowiona już w 1917 r. pomimo toczącej się wojny.

Fatalne warunki mieszkaniowe i zły stan zdrowia młodzieży rzemieślniczej spowodował konieczność zorganizowania dla niej „Półkolonii”. To następna forma działalności w Parku „Juwenia”. Pierwszy turnus został otwarty 5 maja 1918 r. W 1919 r. uroczyste otwarcie „Półkolonii” odbyło się 5 czerwca. W uroczystościach udział wzięli między innymi: ks. biskup Sapieha, ks. biskup Nowak i wiceprezydent miasta Krakowa Rolle. W programie artystycznym występowała orkiestra Związku, odbyły się również pokazy gimnastyczne. Na koniec uczestnicy półkolonii w liczbie 300 osób otrzymali słodki poczęstunek. Wypoczynek taki był organizowany dla młodzieży terminatorskiej do roku 1926. Finansowany był między innymi przez Gminę Kraków i Izbę Rękodzielniczą²⁹.

W czasie I wojny światowej wiele urządzeń parkowych uległo zniszczeniu. Dzięki pomocy stowarzyszenia YMCA Park „Juwenia” został odbudowany. Wyremontowano boisko do piłki nożnej, bieżnie, boisko do koszykówki i siatkówki, korty tenisowe, uzupełniono sprzęt sportowy³⁰. Wiliam Roose, kierownik krakowskiej filii YMCA, przekazał Związkowi również swoje do-

²⁶ Ibidem.

²⁷ Sprawozdanie klubu gimnastycznego z 1912 r., AP sygn. 2144, s. 38.

²⁸ Ibidem, s. 39.

²⁹ Wycinki gazet, AP sygn. 2525, s. 153.

³⁰ T. Dalewski, *Rodowód KS „Juwenia”*, op. cit., s. 183.

świadczenia w pracy z młodzieżą w postaci nowych wzorów organizacyjnych i metod pracy³¹. Uroczyste otwarcie odbudowanego i unowocześnionego Parku odbyło się 19 czerwca 1921 r. Życie sportowe w Parku „Juvenia” znów kwitło i zaczęło brakować miejsca dla ciągle przybywającej młodzieży. W roku 1922 uzyskał Związek od miasta prawo rozszerzenia Parku do 6 morgów, co spowodowało, że stał się lepszym terenem dla ćwiczeń i zadań sportowych. Nowy przydział terenu był prawdziwym wyzwaniem dla Towarzystwa Sportowego im. dr. Henryka Jordana, zwłaszcza że w tym samym czasie był budowany gmach Związku przy ulicy Skarbowej i to on pochłaniał najwięcej środków finansowych. Dlatego dopiero 3 maja 1927 r. została uroczyście otwarta nowa przyłączona część Parku „Juvenia”, którego obszar objął 32 000 m².

W tym czasie w ramach Wydziału IV działały 3 kluby sportowe: „Juvenia”, „Jedność” i „Jowisz”. Klub sportowy „Juvenia” miał 2 sekcje: piłki nożnej i tenisową. Wszystkich piłkarzy było 20. Drużyna piłkarska rozgrywała mecze w klasie B i było ich w 1926 roku 21. W tym okresie sekcję prowadził Brożek. Sekcje tenisa prowadził Miliński. Miała ona na stanie 8 rakiet tenisowych i 6 piłek. Rozgrywki w tenisa były traktowane jako przyjemność. Członkowie sekcji wpłacali do kasy parku jednorazowo po 25 gr na pokrycie części kosztów związanych z naprawą rakiet i z zakupem nowych piłek³². Klub sportowy „Jedność” prowadzony był najpierw przez Wierzbanowskiego, a potem Karolkiewicza. Również składał się z dwóch sekcji: piłki nożnej oraz gier ruchowych i lekkoatletyki. Drużyna piłkarska rozgrywała mecze z klubami C-klasowymi. Obie sekcje liczyły ponad 50 członków. Następnym klubem był klub sportowy „Jowisz” (później zmienił nazwę na „Unitas”). Prowadził go najpierw Stokłosiński, a potem Drożdż. Działała tutaj sekcja piłki nożnej i gier ruchowych i lekkoatletyki. Piłka nożna traktowana była rekreacyjnie. Sekcja gier ruchowych poświęcała najwięcej czasu biegom, skokom wzwyż i w dal. Obie sekcje liczyły 34 członków. Klub ten w szczególności propagował gimnastykę szwedzką i grę w koszykówkę³³. Istniał również w 1926 r. klub sportowy „Tęcza”, ale rozwiązał się po 4 miesiącach istnienia³⁴. W sprawozdaniu za 1926 r. zostało uwzględnionych łącznie 300 ćwiczących w parku. W przychodach została wymieniona subwencja wojewódzka 200 zł, z wpływów różnych 400 zł, opłata za dzierżawę 1 054 zł, a subwencja Związku wyniosła 2 746 zł. Natomiast koszty budo- wy boisk wyniosły 773 zł, budowa bieżni 1 935 zł, zakup drzewek i krzewów 210 zł, opłata instruktorów i dozorczy 616 zł, za przyrządy gimnastyczne i stroje zapłacono 394 zł, a koszty podwieczorków wyniosły 456 zł³⁵.

³¹ Ibidem.

³² Sprawozdanie kierownika Wydziału IV za rok 1926, AP sygn. 2524, s. 281.

³³ Ibidem, s. 282.

³⁴ Ibidem, s. 283.

³⁵ Sprawozdanie IV Wydziału ZMRiR za rok 1926, AP sygn. 2233, s. 161.

W sprawozdaniu Wydziału IV za 1927 r. została wymieniona drużyna harcerska im. Zawiszy Czarnego (utworzona przy Związku), która również korzystała z Parku „Juwenia” organizując tam gry i zabawy³⁶.

W latach trzydziestych decyzją zarządu Parku zostały utworzone następujące sekcje sportowe: piłki nożnej (przyjmującej nazwę „Juwenia”), lekkoatletyki, gier sportowych, ćwiczeń na przyrzędach, sekcji tenisowej. Sekcja piłki nożnej składała się z najlepszych graczy Związku i była zgłoszona w rozgrywkach międzyklubowych w Okręgowym Związku Piłki Nożnej. Sekcja lekkiej atletyki trenowała: biegi, skoki w dal, o tyczce, rzut dyskiem i oszczepem. Zawodnicy sekcji gier sportowych uprawiali grę w koszykówkę, siatkówkę i „szczypiorniaka”. Ćwiczenia na przyrzędach miały na celu przygotowanie grupy najlepszych gimnastyków do popisów i występów publicznych. Członkowie sekcji tenisowej musieli posiadać własne rakiety i piłki, które władze Związku rozprawdzały za odpowiednią opłatą (były możliwe raty).

Towarzystwo Sportowe im. dr. Henryka Jordana dokładało wszelkich starań, aby Park „Juwenia” był zadbany i by często odbywały się tam różnego rodzaju imprezy sportowe. W sprawozdaniu za 1935 r. czytamy, że Komisja PZPN przeprowadzająca kontrolę boisk piłkarskich stwierdziła, iż na 14 boisk znajdujących się na terenie Krakowa, boisko w Parku zajęło trzecie miejsce. Było to wielkie wyróżnienie, gdyż kluby „Cracovia” i „Wisła” znalazły się dopiero na ósmym i dziewiątym miejscu. Oprócz regularnych ćwiczeń w sekcjach sportowych inni niezorganizowani w klubach związkowcy mogli korzystać z 3 kręgielni, huśtawek, krążników, krokieta i mieli do dyspozycji różnego rodzaju piłki do gry. W programie działalności Parku były liczne festyny oraz pogadanki i odczyty na temat wychowania fizycznego. Każdego roku w dniu 3 maja następowało uroczyste otwarcie sezonu sportowego w Parku. We wspaniałym opisie otwarcia sezonu sportowego, w sprawozdaniu za 1937 r., przedstawiona została między innymi defilada 200 sportowców uczestniczących w tych uroczystościach; byli to między innymi zawodnicy: TS „Juwenia”, TS „Błękitni”, TS „Orzeł”, TS „Marianka”, Sekcji Sportowej Szkoły Dokszałcającej z Podgórze, KS „Grafika”, Zespołu Zakładu Albertynów, Zespołu Zakładu Św. Józefa, Koła „Wisła”, „Cracovii”, Koła Młodych, drużyny schroniska YMCA³⁷. W programie były zawody lekkoatletyczne, turniej piłkarski oraz gry i zabawy.

Druga wojna światowa spowodowała częściową likwidację działalności Parku, choć pomimo tych trudnych warunków, również w czasie wojny odbywały się tutaj mecze piłkarskie. Brały w tych spotkaniach udział między innymi kluby: „Cracovia”, „Wisła”, „Garbarnia” i „Zwierzyniecki”.

³⁶ Ibidem, s. 285.

³⁷ T. Dalewski, *Rodowód KS „Juwenia”*, op. cit., s. 185.

Park „Juvenia” powołany został przede wszystkim w celu podniesienia sprawności fizycznej i zdrowia wśród młodzieży rzemieślniczej. W przemówieniach przy okazji otwarcia sezonu podkreślano również, że wychowanie fizyczne stanowi podwalinę wychowania ogólnego. Poprzez sport kształtuje się cechy charakteru, takie jak: odwaga, wytrwałość, nieustępliwość, spostrzegawczość, siła woli, zaradność, karność, koleżeństwo. Wszystko to pomaga w rozwoju młodego człowieka na dobrego obywatela. Traktowano więc zajęcia w Parku „Juvenia” jako proces wychowawczy.